

Kultuurivahetuse ja postkolonialismi teooriad kunstiteaduses

Krista Kodres

Tallinna Ülikool

Pole raske märgata nii kultuurivahetuse kui ka postkolonialismi teorias väljendatud ideede ja mõistete köitvust kunstiteadusele, kus võrdlev-ajalooline ja kunstigeograafiline aspekt on olnud oluline algusest peale; need mõlemad formuleeriti teooriatena 20. sajandi esimese kolmandiku jooksul.

*Eesti/Balti kunstiajaloolisele uurimusele pakuvad uued teooriad seda, mida teooriad ikka: nad annavad analüüsimudeli, milles on juba antud üldistused ja mõistestik. Neid saab kasutada nii raamistikuna kui ka testi funktsioonina, sest ka kunsti käsitletakse (st – peaks käsitlema, mis praegu küll sugugi veel nii ei ole) ühena kultuuripraktikatest, mis seda samas talle omaste vahenditega nii representeerib kui ka mõjutab. Mh pakuvad need teooriad võimaluse Eesti kunstiajaloo diskursuse lahtirakendamiseks seni domineerivast stiiliajaloo mudelist.

* Postkolonialismi ja kultuurivahetuse teooriad võimaldavad problematiseerida kunstiajaloo seni domineerinud rahvuslikku vaatepunkti: eesti kunsti ajaloos võimaldavad nad mh kahtluse alla seada käsitlustes domineeriva piinliku veelahkme ajastute „enne rahvuslikku kunsti” ja ”rahvuslik kunst” vahel. Mõlemas teorias esinev „aktiivset retsipienti” saab seostada pigem koha kui rahvusega.

*Kunstiteadusele on mõlemad teooriad „vabastavad” ka selles mõttes, et nende kaudu on võimalik kunstiproduktiooni dehierarhiseerimine: kunstiajalookirjutus on nii rahvusvaheliselt kui ka siin Eestis/Baltikumis oma materjali alati käsitlenud „provintssliku”, „perifeerse” ja muu sellise piinlikuna. Selle domineerivaks mudeliks on olnud tsentri-perifeeria-mudel, kusjuures „tsentris” valminud kunst on alati parem ja kõrgemalt hinnatud. Seega – võimalik väärtusaluste ümbertõlgendamine. „Ärakirja originaalsus”.

*Metodoloogilises plaanis pakuvad mõlemad teooriad veel üht vaatepunktinihet: kui seni on võrdlev-ajaloolises kunstiajaloo huvitunud põhiliselt mõjude fikseerimisest, siis eriti kultuurivahetuse teorias keskendutakse sellele, mis p ä r a s t mõjutuse toimumist: kas ja kuidas muudab „ärakiri” kohalikkude kunstikultuuri, missugune on tema toime kohalikule identiteediloomele?

*Mõlemas teorias peegelduvad 20. sajandi teisel poolel, pärast II maailmasõda, Lääne ühiskonna üldistes arusaamades toimunud muutused, mis on (ilmselt) omakorda seotud demokraatia ja sotsiaalse empaatia kasvuga, teisalt aga natsionalismi-idee devalveeritusega. Seda tajudes on muidugi ka meil võimalik teooriaid instrumentaliseerida.